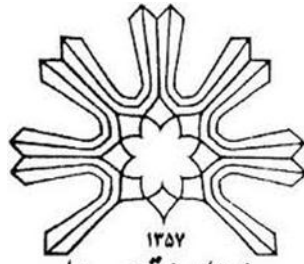

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه محقق اردبیلی

دانشکده علوم انسانی

گروه آموزشی عرفان اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته الهیات گرایش عرفان اسلامی

عنوان:

بررسی و مقایسه ی مفهوم توحید در قرآن و دین زرتشت

استاد راهنما:

دکتر علی غفاری

استاد مشاور:

بهمن زاهدی

پژوهشگر:

مهديه کشورخواه

شهریور ۱۳۹۳

تعهدنامه اصالت اثر و رعایت حقوق دانشگاه

تمامی حقوق مادّی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات و نوآوری‌های ناشی از انجام این پژوهش، متعلق به دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقررات مربوطه و با ذکر نام دانشگاه محقق اردبیلی، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است.

اینجانب مهدیه کشورخواه دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات گرایش عرفان اسلامی دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه محقق اردبیلی به شماره‌ی دانشجویی ۹۱۱۱۳۳۱۱۱ که در تاریخ ۱۳۹۳/۰۶/۲۹ از پایان‌نامه-ی تحصیلی خود تحت عنوان بررسی و مقایسه‌ی مفهوم توحید در قرآن و دین زرتشت دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

- ۱) این پایان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.
- ۲) مسئولیت صحّت و سقم تمامی مندرجات پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.
- ۳) این پایان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجانب می‌باشد.
- ۴) در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و مقررات مربوطه و با رعایت اصل امانتداری علمی، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در متن و فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام.
- ۵) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هر گونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.
- ۶) در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پایان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام دانشگاه محقق اردبیلی را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و اساتید راهنما و مشاور) ذکر نمایم.
- ۷) چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (منجمله ابطال مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط دانشگاه و ...) را می‌پذیرم و دانشگاه محقق اردبیلی را مجاز می‌دانم با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات مربوطه رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

امضا

تاریخ

دانشگاه صنعتی اشد

دانشکده علوم انسانی

گروه آموزشی ادیان عرفان

پایان نامه برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

در رشته ی عرفان اسلامی

عنوان:

بررسی و مقایسه ی مفهوم توحید در قرآن و دین زرتشت

پژوهشگر:

مهديه کشورخواه

ارزیابی و تصویب شده ی کمیته ی داوران رساله با درجه ی عالی.....

امضاء	سمت	مرتبه ی علمی	نام و نام خانوادگی
	استاد راهنما و رئیس کمیته ی داوران	استادیار	آقای دکتر علی غفاری
	استاد مشاور	مربی	آقای بهمن زاهدی
	داور	استادیار	آقای دکتر احمدشجاعی

شهریور ۹۳

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

منی که پدرم را تعظیم می کنم و مادرم را تقدیس ...

تقدیر و تشکر

چگونه می توانم حق شکر را به جای آورم در حالی که همین شکر من نیاز به شکر جدیدی دارد و هر زمانی که می گویم الحمدلله، بر من فرض است که به خاطر همین توفیق

شکرگزاری بگویم: الحمدلله

اینک که به لطف ایزدمنان نگارش پایان نامه ام به اتمام رسیده است بر خود لازم می دانم به رسم «من لم یشکر المخلوق لن یشکر الخالق» تشکر و قدردانی نمایم از:

زحمات بی دریغ و راهنمایی های ارزشمند جناب آقای دکتر علی غفاری که در تمام مراحل انجام تحقیق حاضر همواره با راهنمایی های حکیمانه خودشان گره از کار گشودند همچنین استاد مشاور جناب آقای دکتر بهمن زاهدی که با احاطه ی علمی و دانش فراوان خود مرا در انجام این تحقیق یاری رسانده اند سپاسگزارم و در نهایت ادب و احترام موفقیت روزافزونشان را از ایزدمنان خواستارم.

و در نهایت بر خود وظیفه می دانم از تک تک اعضای خانواده ام بویژه پدر و مادر عزیزم که بزرگترین سرمایه در زندگی ام هستند، صمیمانه ترین تقدیر را داشته باشم.

نام خانوادگی دانشجو: کشورخواه	نام: مهدیه
عنوان رساله: بررسی و مقایسه ی مفهوم توحید در قرآن و دین زرتشت	
استاد راهنما: دکتر علی غفاری استاد مشاور: بهمن زاهدی	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: عرفان اسلامی
گرایش:	دانشگاه: محقق اردبیلی
دانشکده: علوم انسانی	تاریخ دفاع: ۹۳/۶/۲۹
	تعداد صفحات: ۱۲۷
چکیده:	
<p>اعتقاد به وحدانیت خداوند محور و مولفه ی اساسی ادیان توحیدی به شمار می آید. بر این اساس در این پژوهش مفهوم توحید در قرآن و دین زرتشت با روش تحلیل محتوایی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. توحید یعنی خداوند را به «یکتایی» پذیرفتن و برای او شریک قرار ندادن است. قرآن مجید عنایت ویژه ای به توحید دارد و آیات فراوانی در این رابطه موجود است به طوری که می توان قرآن را به عنوان یک کتاب توحید و مبارزه با شرک معرفی کرد. در دین زرتشت هم، زرتشت، پیامبر این دین از میان خدایان متعدد آریایی قدیم، یکی را برگزید و بر روی همه ی خدایان دیگر خط بطلان می کشد؛ و خدای یگانه را اهورامزدا نام می برد. از نظر زرتشت زندگی صحنه ی ستیز خرد نیک (سپندمینو) و خرد خبیث (انگره مینو) می باشد؛ توحیدی که زرتشت تعلیم می داد، پس از وی به ثنویت آلوده شد، به این ترتیب که پس از وی انگره مینو، ابلیسی نیرومند گردید که در برابر اهورامزدا قرار گرفت. در نتیجه توحیدی که در قرآن مطرح است، توحیدی محض است که هیچ شائبه ای از شرک در آن راه ندارد؛ ولی در دین زرتشت وقتی اوستای قدیم مورد بررسی قرار می گیرد، دین زرتشت را دینی توحیدی می یابیم ولی در اوستای متأخر به شرکی می رسیم که بر اساس دوگانه پرستی بسیار مشخص و غیر قابل توجیه استوار است.</p>	
کلید واژه ها: توحید، ثنویت، دین زرتشت، قرآن	

فهرست مطالب

شماره و عنوان مطالب	صفحه
---------------------	------

فصل اول: کلیات

۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- بیان مسئله	۳
۳-۱- سوالات پژوهش	۵
۴-۱- فرضیات پژوهش	۵
۵-۱- اهداف پژوهش	۵
۶-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش	۶
۷-۱- پیشینه ی پژوهش	۶
۸-۱- روش اجرای طرح	۸

فصل دوم: مبانی نظری

۱-۲- توحید	۱۰
۱-۱-۲- مراتب توحید	۱۰
۲-۱-۲- توحید عامه	۱۱
۳-۱-۲- توحید خاصه	۱۱
۴-۱-۲- توحید خاصه الخاصه	۱۱
۵-۱-۲- راه های نیل به توحید	۱۲
۶-۱-۲- راه آفاقی	۱۲
۷-۱-۲- راه انفسی	۱۳
۸-۱-۲- تفکر در خدا	۱۵
۹-۱-۲- جهان بینی توحیدی	۱۶
۲-۲- توحید در ادیان	۱۷
۱-۲-۲- دین یهود	۱۷

۱۸	۲-۲-۲- دین مسیحیت.....
۱۹	۳-۲-۲- دین اسلام.....
۱۹	۳-۲- توحید در نهج البلاغه.....
۲۱	۱-۳-۲- اقسام وحدت از دیدگاه حضرت علی (ع).....
۲۲	۲-۳-۲- وحدت عددی.....
۲۲	۳-۳-۲- وحدت فردی، نوعی و جنسی.....
۲۲	۴-۳-۲- وحدت به معنای بدون تشبیه.....
۲۳	۵-۳-۲- وحدت به معنای غیر قابل قسمت بودن.....
۲۳	۶-۳-۲- شرط های توحید از نظر امام علی (ع).....
۲۳	۷-۳-۲- تشبیه ناپذیری.....
۲۴	۸-۳-۲- توصیف ناپذیری.....
۲۴	۹-۳-۲- بینونت و عدم سنخیت.....
۲۵	۴-۲- توحید، پایه ی دعوت پیامبران آسمانی.....
۲۶	۵-۲- دین اسلام.....
۲۶	۱-۵-۲- معنا و مفهوم واژه ی اسلام.....
۲۷	۲-۵-۲- بنیانگذار و پیامبر دین اسلام.....
۲۸	۳-۵-۲- کتاب مقدس مسلمانان.....
۲۹	۴-۵-۲- اصول دین در اسلام.....
۲۹	۵-۵-۲- توحید.....
۲۹	۶-۵-۲- نبوت.....
۳۰	۷-۵-۲- معاد.....
۳۰	۸-۵-۲- عدل.....
۳۱	۹-۵-۲- امامت.....
۳۱	۶-۲- دین زرتشت.....
۳۲	۱-۶-۲- معنا و مفهوم واژه ی زرتشت.....
۳۲	۲-۶-۲- بنیانگذار و پیامبر دین زرتشت.....

۳۵ کتاب مقدس زرتشتیان
۳۶ یسنا
۳۶ یشتها
۳۶ ویسپرد
۳۷ خرده اوستا
۳۷ اصول دین زرتشتی
۳۷ هستی و یکتایی اهورامزدا (توحید)
۳۸ اندیشه ی نیک، گفتار نیک، کردار نیک(هومت و هوخت و هوورشت)
۳۸ رستاخیز
۳۸ پاداش کارهای نیک و بد

فصل سوم: توحید در قرآن

۴۰ مفهوم توحید در قرآن
۴۱ ۱-۱-۳ اقسام توحید در قرآن
۴۱ ۲-۱-۳ توحید ذاتی
۴۱ ۳-۱-۳ توحید صفاتی
۴۲ ۴-۱-۳ توحید افعالی
۴۲ ۵-۱-۳ توحید عبادی
۴۴ ۶-۱-۳ زمینه ی بحث توحید در قرآن
۴۵ ۷-۱-۳ بیان و ادله ی توحید در قرآن
۴۶ ۸-۱-۳ براهین توحیدی قرآن
۴۶ ۹-۱-۳ برهان تمنع
۴۶ ۱۰-۱-۳ برهان محبت:
۴۷ ۱۱-۱-۳ برهان نظم:
۴۷ ۱۲-۱-۳ برهان شهادت خدا:
۴۸ ۱۳-۱-۳ برهان ولایت:

- ۳-۱-۱۴- سوره ی اخلاص (توحید) و اهمیت و فضیلت آن ۴۸
- ۳-۱-۱۵- فطرت توحیدی بشر از دیدگاه قرآن ۴۹
- ۳-۱-۱۶- حریت و آزادی انسان در پرتو توحید خدا ۵۰
- ۳-۲- وحدت ۵۲
- ۳-۱-۲- تنزه خدا از وحدت عددی و شخصی ۵۲
- ۳-۲-۲- احد، واحد ۵۳
- ۳-۳- اختیار در گزینش راه ۵۴
- ۳-۴- مسأله شر در دین اسلام ۵۵
- ۳-۵- عبادت و پرستش خدای یگانه ۵۷
- ۳-۵-۱- جهت عبادت در اسلام ۵۹
- ۳-۵-۲- نماز اوج بندگی و تقرب به معبود ۶۰
- ۳-۶- خداوند در مقام ذات ۶۱
- ۳-۶-۱- ذاتی که ذاتش بر ذاتش دلیل است ۶۲
- ۳-۶-۲- نهی از تفکر درباره ی خداوند ۶۳
- ۳-۶-۳- نهی از تکلم درباره ی خداوند ۶۳
- ۳-۶-۴- توصیف ناپذیری خداوند ۶۴
- ۳-۶-۵- نفی صفات از خداوند، قوام توحید او ۶۵
- ۳-۷- خداوند در مقام اسماء و صفات ۶۶
- ۳-۷-۱- تقسیمات اسماء و صفات ۶۷
- ۳-۷-۲- اسمای حسنای الهی و اقتضای ظهور ۷۰
- ۳-۷-۳- عدد اسمای الهی ۷۱
- ۳-۷-۴- توقیفیت اسمای حسنی ۷۲
- ۳-۷-۵- انسان کامل آینه ی حق نما ۷۲
- ۳-۷-۶- تشبیه و تنزیه ۷۳
- ۳-۷-۷- تبرئه از تنزیه و تشبیه (جمع بین تفرقه و جمع) ۷۴
- ۳-۸- فرشته ها یا ملائکه ۷۶

۹۳- ابلیس یا شیطان ۷۷

فصل چهارم: توحید در دین زرتشت

۱-۴- توحید و یگانه پرستی در دین زرتشت ۸۰

۱-۴-۱- مفهوم ذات متعال - اهورامزدا (توحید ذاتی) ۸۲

۱-۴-۲- امشاسپندان (فرشتگان)، صفات اهورامزدا (توحید صفاتی) ۸۴

۱-۴-۳- وهومنه ۸۵

۱-۴-۴- اشا - وهیشته ۸۶

۱-۴-۵- خستره وئریا ۸۶

۱-۴-۶- سپنتا آرمئیتی ۸۷

۱-۴-۷- هئوتات و امرتات ۸۷

۱-۴-۸- توحید در خالقیت ۸۸

۱-۴-۹- توحید عبادی ۹۰

۱-۴-۱۰- سپنته مینو، تجلی اهورامزدا ۹۱

۱-۴-۱۱- ایزدان ۹۳

۲-۴- ثنویت یا دوگانگی ۹۴

۲-۴-۱- رد ثنویت ۹۷

۲-۴-۲- ثنویت پس از زرتشت ۹۹

۳-۴- دستگاه اخلاقی زرتشت ۱۰۱

۴-۴- زرتشتیان در شمار اهل کتابند ۱۰۲

۵-۴- مسأله ی شر در دین زرتشت ۱۰۲

۶-۴- اختیار در گزینش راه ۱۰۴

۷-۴- عبادت و پرستش اهورامزدا ۱۰۵

۷-۴-۱- جهت عبادت در آیین زرتشت و توهم آتش پرست بودن آن‌ها ۱۰۶

۷-۴-۲- نماز در دین زرتشت ۱۰۷

۷-۴-۳- آتش سمبلی از اهورامزدا ۱۰۸

- ۸۴- اهورامزدا در مقام ذات ۱۰۹
- ۹۴- اهورامزدا در مقام اسماء و صفات ۱۱۰
- ۱۰۴- اهریمن ۱۱۲
- مقایسه و نتیجه گیری ۱۱۵
- منابع: ۱۲۱

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه :

یکی از مسائل بسیار اساسی برای آدمی، مسئله وجود خداست؛ اعتقاد و یا عدم اعتقاد به خدا، در زندگی انسان، بسیار نقش آفرین است. اگر کسی به دلیلی به وجود خدا اعتقاد پیدا کند، تمام اعمال و حرکات او صبغه‌ی خاصی به خود می‌گیرد. بنابراین انسان باید قبل از هر شناختی به این مسئله بپردازد که آیا برای انسان و جهان خدایی وجود دارد یا نه، اگر خدایی وجود دارد، آیا این خدا واحد است یا کثیر. از این رو امیرالمومنین علی (علیه السلام) می‌فرماید: «معرفة الله سبحانه، اعلى المعارف». شناخت خدای پاک و منزّه والاترین معرفت هاست. (آمدی، ۱۳۶۰: ۱۴۸). و ایشان در خطبه‌ی نخست نهج البلاغه سر لوحه‌ی دین را معرفت و شناخت خدا می‌داند و کمال معرفت را تصدیق به او و کمال تصدیق را، شهادت بر یگانگی و توحید او می‌داند. بنابراین اصلی‌ترین حیات‌مایه‌ی اندیشه‌ی دینی، «توحید»، و ایمان و اذعان قلبی به «یگانگی» خداوند است. به تعبیر دیگر خداوند را به «یکتایی» پذیرفتن و انباز نگرفتن برای حق تعالی و تنها او را به «کردگاری» ایمان داشتن، اصل همه‌ی اعتقادات و عبادات و به طور کلی احکام و موازین شرعی و دینی فرد و جامعه است.

پایه‌ی دعوت پیامبران آسمانی در تمام ادوار این بود که همه‌ی انسان‌ها خدای یگانه را بپرستند و از پرستش موجودات دیگر بپرهیزند، یکتاپرستی و شکستن زنجیرهای دوگانه پرستی از اساسی‌ترین دستورهای آسمانی است که در سر لوحه‌ی برنامه‌های تمام پیامبران قرار گرفته است، تو گوئی تمام پیامبران برای یک هدف برگزیده شده‌اند و آن تثبیت یکتاپرستی و مبارزه با شرک در پرستش است. قرآن مجید این حقیقت را به روشنی بیان می‌کند و می‌فرماید: «و لَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ» (نحل/۳۶) در میان هر امتی پیامبری را برانگیختیم که خدا را بپرستند و از پرستش هر معبودی جز خدا بپرهیزند.

قرآن کریم یکتاپرستی را اصل مشترکی میان تمام شرایع آسمانی معرفی کرده و می‌فرماید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا» (آل عمران/۶۴)

بگو ای اهل کتاب بسوی کلمه ای که ما و شما آنرا پذیرفته اید بشتابید و آن، اینکه جز خدا را نپرستیم و برای او شریک و همتایی در عبادت قائل نشویم.

۱-۲- بیان مسئله:

توحید یعنی ایمان و اعتقاد به وجود یک خدا یا ایمان به خدا و یگانگی اوست. این بدین معنی است که تنها آفریننده ی عالم و تمام موجودات، تنها ذات پاک و مقدس خدای تعالی است. پیامبران الهی مردم را به توحید و یگانه پرستی دعوت کرده اند و با شرک و دوگانه پرستی مبارزه کرده اند. پیامبر گرامی اسلام (ص) دعوت خویش را با توحید آغاز کرد. در نخستین مرحله ی دعوت فرمود: «قولوا لا اله الا الله تفلحوا». بگوئید خدایی جز او نیست تا رستگار شوید. احکام و قوانین اسلام بر اصل توحید بنا شده است. «قرآن مجید عنایت ویژه ای به توحید دارد و آیات فراوانی در این رابطه وجود دارد، به طوری که می توان قرآن را به عنوان یک کتاب توحید و مبارزه با شرک معرفی کرد.» (امینی، ۱۳۸۴: ۱۲۷) قرآن کریم شرک را به صورت تنها گناهی که قابل آمرزش نیست دانسته می گوید: «همانا که خدا مشرک را نمی آمرزد، و جز آن هر گناه دیگری برای هر کس بخواهد می آمرزد» (نساء/۴۸).

توحید اقسام مختلفی دارد که عبارتند از:

توحید ذاتی: منظور از آن یگانگی خداوند متعال و مانند نداشتن اوست، چرا که وجودی مثل و مانند برای او محال و ناممکن است.

توحید صفاتی: توحید صفاتی یعنی درک و شناسایی ذات حق به یگانگی عینی با صفات و یگانگی صفات با یکدیگر. توحید ذاتی به معنی نفی ثانی داشتن و نفی مثل و مانند داشتن است و توحید صفاتی به معنی نفی هر گونه کثرت و ترکیب از خود ذات است.

توحید افعالی: یعنی خداوند در افعال و کارهایش از کسی کمک نمی گیرد و افعال او ناشی از اراده ی اوست.

توحید عبادی: یعنی یگانه پرستی و اختصاص عبادت به ذات مقدس خدایی واحد و اینکه عبادت و پرستش مختص خداوند است.

در دین زرتشت هم، نخستین اصل و اساس، عقیده ی به وجود خداوندی عالیجناب بنام «اهورامزدا» می باشد. این خداوند توانا و خود آفریده و آفریننده ی جهان و اشیاء، نیک و نیکوست و

شش امشاسپند (فرشتگان) تحت رهبری این خداوند واقع می شوند. زرتشت در گات ها (که سروده ی خود زرتشت است) تأکید می کند که اهورامزدا خدایی یگانه است، اما بعد از او بخصوص در دوره ی ساسانی، اعتقاد به خدای یگانه، تبدیل به ثنویت یا دوگانگی شد. «اگر در گات ها از سپتتامینو و انگره مینو به نام اندیشه نیک و اندیشه ی بد سخن می رود، در زرتشتی دوره ی ساسانی همه چیز تا جانوران دو بخش می شوند و اهورامزدا در برابر اهریمن نهاده می شود و اهریمن هم مایه ی تنی و مادی پیدا می کند.» (نیکبخش - غرقی، ۱۳۹۱: ۱۹۲)

«از نظر تاریخ به روشنی معلوم نیست که آیا آیین زرتشت در اصل آیین توحیدی بوده است یا آیین دوگانه پرستی؟ اوستای موجود (کتاب مقدس زرتشتیان) این ابهام را رفع نمی کند، زیرا قسمت های مختلف این کتاب تفاوت فاحشی با یکدیگر دارد، بخش «وندیداد» آن صراحت در ثنویت دارد، ولی از بخش «گاتها» چندان دوگانگی فهمیده نمی شود، بلکه بر حسب ادعای برخی از محققین از این بخش یگانه پرستی استنباط می گردد.» (حسینی طهرانی، ۱۴۲۹، ج ۳: ۸۳)

از دیدگاه اسلام زرتشت پیغمبر است از جانب خداوند که دارای کتاب آسمانی می باشد و حکومت اسلامی با ایشان باید همان رفتاری را داشته باشد که با افراد اهل کتاب دیگر دارد. چنانکه در قرآن می خوانیم: «به درستی آنان که ایمان آوردند و آنان که یهود شدند و صابیان و ترسایان و مجوسیان و آنان که شرک آوردند و به درستی که خدا حکم می کند میانشان روز قیامت» (حج/۱۷) و از حضرت محمد (ص) روایت شده که درباره ی مجوس (زرتشتیان) فرمود: «سَنُوا بِهِم سَنَهُ اهل الكتاب» یعنی نسبت به مجوس همان احکام اهل کتاب را اجرا کنید. همچنین از امام جعفر صادق (ع) پرسیدند: آیا مجوس اهل کتابند؟ و دارای آیین الهی هستند؟ حضرت فرمود: بلی مگر نشنیدید که پیغمبر (ص) به مشرکین مکه نامه نوشت و آنها را به اسلام دعوت کرد و در صورت عدم تقبل اسلام، به جنگ فراخواند و مشرکین پاسخ دادند: از ما جزیه بگیر و ما را به بت پرستی واگذار. حضرت نوشت: جزیه را فقط از اهل کتاب می گیریم، در پاسخ نوشتند: پس اگر چنین است چرا از مجوسهای هجر (هجر، یکی از شهر های یمن است) جزیه قبول کردی؟ حضرت در پاسخ نوشت: مجوس دارای پیغمبر و اهل کتابند. (شیخی، ۱۳۷۶: ۱۷)

۱-۳- سوالات پژوهش :

- ۱- توحید در قرآن و دین زرتشت به چه مفهومی است؟
- ۲- منظور از ثنویت در دین زرتشت چیست؟
- ۳- منظور از واحد دانستن خدا به چه معنایی است؟
- ۴- چرا زرتشتیان آتش را مقدس می دانند؟
- ۵- جایگاه «اهریمن» در دین زرتشت و جایگاه «شیطان» در دین زرتشت چگونه است؟

۱-۴- فرضیات پژوهش:

- قرآن کریم مکرراً بر وحدت و یکتایی خداوند تأکید می کند و بیان می دارد که آفریدگار جهان ممکن، یکی بیش نیست؛ زرتشت نیز خدای واحد و یکتا را «هورامزدا» می نامد و ستایش را فقط لایق و سزاوار او قلمداد می کند.
- زرتشتیان معتقدند که در برابر هر نیکی در این جهان یک بدی وجود دارد که سپندمینو یا هورامزدا آفریننده ی تمام نیکی ها در جهان و انگره مینو آفریننده ی تمام بدی ها در جهان است؛ بنابراین دیده می شود که دو خدا به صورت مستقل عمل می کنند.
- واحد دانستن خداوند، یعنی اینکه خالق و آفریننده ی جهان و همه ی عوالم وجود و انسان، تنها ذات مقدس خدای متعالی است، این واحد، واحد عددی نیست، بلکه وحدت شخصی و وجودی خداوند می باشد، بدین معنا که تنها وجودی که موجود است، خدای یگانه است
- احترام و تقدیس آتش در بین زرتشتیان به خاطر این است که آن‌ها آتش را سمبل و نمادی از هورامزدا می دانند.
- اهریمن در کیش زرتشتی متفاوت از اندیشه ی شیطان در دین اسلام است، از بعضی تعلیمات اوستایی معلوم می شود که اهریمن، خود یک جوهر قدیم ازلی است، اما شیطان از نظر قرآن به هیچ وجه قطبی در مقابل خداوند نیست بلکه شیطان، آفریده ی خدای یگانه است.

۱-۵- اهداف پژوهش:

- بررسی و مقایسه مفهوم توحید در دو دین اسلام و زرتشت.

- معرفی دین زرتشت به عنوان دین توحیدی، چرا که در قرآن و سنت از دین زرتشت با عنوان دین توحیدی نام برده شده است.
- هدف دیگر این پژوهش این است که نشان دهد ایرانیان از دیر باز یکتا پرست و دارای دینی توحیدی بوده اند و هیچ وقت بت پرست نبوده اند.
- هدف عالی ای که از این پژوهش به دنبال آن هستیم ایجاد صمیمیت و الفت بین ایرانیان مسلمان و ایرانیان زرتشتی است.

۶-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش:

- بدانگونه که امور معنوی افضل از مادی است، نور، فضیلت بر ظلمت دارد و دانش، علو بر جهل و فضایل ذاتاً ارجمندند، آدمی به غریزه ی ذاتی، دانایی را دوست دارد و از جهل گریزان است، به همین دلیل انسان در پی آن است که منشأ و مبدأ عالم و موجودات را بفهمد، به همین دلیل توحید و خداشناسی واجد اهمیت و ارزش است.
- از آنجا که دین زرتشت نیز دینی توحیدی است، به همین دلیل باید این دین هم مورد پژوهش و شناخت قرار گیرد، تا تفاهم و همزیستی مسالمت آمیز با پیروان این دین صورت گیرد.
- تمام ادیان توحیدی، علی رغم اختلافات ظاهری که دارند، در گوهر بنیادین خود با همدیگر یکی هستند و هیچ اختلافی با همدیگر ندارند.
- پژوهشی در این موضوع، صورت نگرفته است و به دنبال آن، خلأی که حس شده، وجود چنین پژوهشی را ضرورت می بخشد.

۷-۱- پیشینه ی پژوهش

با توجه به اهمیت پرداختن به موضوع توحید، که یکی از اصول عقاید و از با ارزشترین و مهم ترین اعتقادات ماست، این مسأله بارها موضوع کتاب ها و مقالات و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است، ولی بر اساس جستجوی انجام گرفته، اثر مجزا مستقلی که به بررسی این موضوع در قرآن و دین زرتشت پرداخته شده باشد، ملاحظه نشده است، با این حال از آثاری که در زمینه توحید کار شده است می توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱- آشتیانی، جلال الدین (۱۳۶۶) در کتاب «زرتشت، مزدیسنا و حکومت» در ابتدا به بررسی موقعیت زرتشت و فضایی که زرتشت در آن رشد کرد، پرداخته و در ادامه مطالبی از شخصیت و پیامبری ارائه داده و بیان می‌دارد که از نظر زرتشت، فقط در جامعه، انسانهای راست دین که به کمک منش نیک و خرد مینوی به فضایل دست یافته و سه عامل پندار، گفتار و کردار نیک را سر لوحه‌ی زندگی خود قرار داده‌اند، سعادت می‌یابند

۲- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۷۰) در کتاب «توحید در نظام عقیدتی و نظام ارزشی اسلام» توحید را ریشه‌ی همه‌ی عقاید حق و ریشه‌ی همه‌ی ارزشها می‌داند و همپنین اقسام توحید را مورد بررسی قرار داده و توحید را محور ادیان آسمانی می‌داند.

۳- هیوم، رابرت (۱۳۹۱) در کتاب «ادیان زنده‌ی جهان» بررسی دقیقی از منشأ، متون مقدس، جریان تاریخی و ارزشهای اساسی ادیان زنده‌ی جهان پرداخته است و معتقد است در دین زرتشتی، یک قدرت کیهانی به نام اهورامزدا وجود دارد که به اعلا درجه قابل پرستش است، همچنین در بررسی دین اسلام او برای خداوند هفت مشخصه‌ی اصلی را بر می‌شمرد که وحدانیت مطلق از جمله‌ی آن است.

۴- بویس، مری (۱۳۷۶) در جلد اول کتاب خود «تاریخ کیش زرتشت» ضمن بررسی شخصیت زرتشت و زمان و مکان او، زرتشت را پیامبری می‌داند که از طرف اهورامزدا منسوب شده تا همگان را به پرستش خدای یکتا فرا خواند.

۵- سبحانی، جعفر (۱۳۸۰) در کتاب «مرزهای توحید و شرک در قرآن» به بررسی مفهوم توحید و وحدانیت خداوند می‌پردازد و معتقد است که گرایش به توحید از مهم‌ترین مسائل اعتقادی بشر می‌باشد.

۶- آملی، جوادی (۱۳۸۳) در کتاب «توحید در قرآن» در ابتدا به بحث از توحید و اقسام توحید و نیز از راه‌های نیل به توحید پرداخته و در ادامه براهینی توحیدی، از قرآن ارائه می‌دهد و در نهایت از شرک و انواع مختلف شرک مطالبی بیان می‌دارد و معتقد است، نیل به توحید ناب جز با شناخت شرک و طرد همه‌ی اقسام جلی و خفی آن ممکن نیست و همپنین شرک را بدترین ستم به توحید عنوان می‌دارد.